

Бојана Вукотић
Београд, Народна библиотека Србије

Особље школских библиотека у Србији 2005. године

Професија школски библиотекар у Србији има дугу традицију. Школске библиотеке почињу да се оснивају почетком 20. века и у њима су радили професори који су набављали библиотечку грађу, инвентарисали је и радили са читаоцима¹. И данас овај посао подразумева озбиљно ангажовање, па радне обавезе школског библиотекара обухватају:

- стручне послове (набавка, обрада, дистрибуција и чување библиотечке грађе)
- планирање програма рада
- васпитно-образовни рад
- информационо-документациону делатност
- културне и јавне активности
- учешће у раду стручних органа школе (наставничко веће, разредна већа, стручни активи)
- обавезу сталног усавршавања (полагање стручног испита, учешће у раду стручних скупова)

Правни оквир

Пошто су школске библиотеке истовремено саставни део два система – школског и библиотечног – и делатност школских библиотека нормативно је уређена прописима из области образовања и прописима из области библиотекарства. Када говоримо о библиотечком особљу прописи из области образовања примењују се када су у питању степен и врста школске спреме стручних сарадника-библиотекара, полагање стручних испита, цене услуга у образовању и програм рада стручног сарадника-библиотекара. Прописи из области библиотекарства (*Закон о библиотечној делатности*²) примењују се када су у питању врсте стручних послова у библиотеци и стицање стручних звања. Законски прописи из области образовања имају приоритет у примени у односу на законске прописе у области библиотечке делатности.

---

¹ Надежда Б.Дурковић: Школски библиотекар: време прошло – време будуће. – У: *Библиотекарство на крају века* : зборник радова / Саветовање библиотекара Србије, Врање, октобра 1995. – Београд : Библиотекарско друштво Србије, 1996. – Стр. 85.

² *Службени гласник РС*, бр. 34/94

На основу прописа из области образовања за радно место школског библиотекарa предвиђена је висока стручна спрема и профили: дипломирани библиотекар-информатичар и – за библиотеке основних школа – професор, односно дипломирани филолог језика и књижевности или професор разредне наставе, а за библиотеке средњих школа профили наставног кадра који су заступљени у одговарајућој школи.

*Правилник о мерилима за утврђивање цене услуга у основној школи*³ и *Правилник о цени услуга средње школе*⁴ прописују да школа која има 24 односно 32 одељења и најмање 5.000 јединица библиотечке грађе има једног библиотекара са пуним радним временом, а школа са преко 32 одељења и преко 10.000 јединица библиотечке грађе треба да има библиотекара и медијатекара.

Програм рада свих стручних сарадника, укључујући и библиотекара-медијатекара ближе уређују *Правилник о програму рада стручних сарадника у основној школи*⁵, односно *Правилник о програму рада стручних сарадника у средњој школи*⁶.

Закон о библиотечкој делатности прописује ко може обављати библиотечку делатност, затим да библиотека може почети с радом и обављати делатност ако има најмање **једног библиотекара с високом стручном спремом**. Овај закон утврђује и која звања имају лица која обављају стручне послове у библиотеци.

Закон о библиотечкој делатности као једну од матичних функција у библиотечкој делатности одређује и старање о усавршавању кадрова за обављање библиотечке делатности што подразумева нарочиту и организовану бригу о стручном образовању и стручном усавршавању кадрова путем семинара, курсева и других облика усавршавања и унапређивања метода и техника рада, као и иновацију знања кроз проучавање светских достигнућа у библиотечкој и информационој науци и пракси.

О значају кадрова говори и одредба *Закона* да се у регистар библиотека уписују, као један од обавезних података и **број запослених и њихова квалификациона структура**.

*Правилник о врсти стручних послова у библиотеци, врсти и степену стручне спреме за њихово обављање*⁷ прописује врсте стручних послова у библиотекама и врсте и степен стручне спреме потребне за њихово обављање. Пошто су ова питања делом уређена и прописима у области образовања, одредбе овог правилника примењују се у школским библиотекама само у случају када нису у супротностима са прописима Министарства просвете.

³ *Службени гласник РС*, бр. 42/93

⁴ *Службени гласник РС*, бр. 35/93

⁵ *Просветни гласник*, бр. 1/94 и 6/96

⁶ *Просветни гласник*, бр. 1/93

⁷ *Службени гласник РС*, бр. 63/94

У Правилнику о ближним условима за стицање звања лица која обављају стручне послове у библиотеци⁸ наведени су услови под којима се у оквиру одговарајуће стручне спреме стичу основна и виша звања у библиотечкој делатности. Стручно упутство о поступку и начину стицања звања лица која обављају стручне послове у библиотеци прописује поступак и утврђује начин додељивања стручних звања.

За рад школских библиотека на снази је и Минимум југословенских стандарда за школске библиотеке⁹ који прописује да библиотечко особље има исту школску спрему као и наставно особље у одговарајућем типу школе, а уз то и стручно библиотекарско знање – у моменту настанка стандарда то је у основним школама била виша стручна спрема, а у средњим школама висока. Стручно библиотекарско знање, према овом стандарду, особље школских библиотека стиче студијем библиотекарства на педагошким академијама, полагањем стручних испита за звање вишег књижничара и библиотекара, на стручним течајевима и семинарима и праксом у матичној библиотеци овлашћеној за инструкторску службу. Стандард прописује и потребан број запослених у школским библиотекама.

Школовање кадрова

Према одредбама прописа из области образовања донесени су правилници за основне и средње школе који прописују да је за радно место школског библиотекара предвиђена висока стручна спрема и профили: дипломирани библиотекар-информатичар и за библиотеке основних школа професор, односно дипломирани филолог језика и књижевности или професор разредне наставе, а за библиотеке средњих школа профили наставног кадра који су заступљени у одговарајућој школи.

Школски библиотекари се, дакле, образују у складу са овим профилима – Катедра за библиотекарство Филолошког факултета у Београду образује дипломиране библиотекар-информатичаре, а наставнички факултети остале профиле.

Од школске 2005/2006 године на Педагошком факултету у Сомбору отворен је и специјализовани **смер за школског библиотекара** и у првој школској години уписано је 14 студената. Предвиђено је да ове студије трају три године. На овом факултету постоје и специјалистичке студије за **медијатекара**¹⁰.

Програм за образовање школског библиотекара на Педагошком факултету у Сомбору садржи следеће предмете: 2 светска језика, Општа

---

⁸ Службени гласник РС, бр. 63/94

⁹ Библиотекар, бр. 5-6/73

¹⁰ <http://www.ucf.so.ac.yu/>

педагогија, Развојна психологија, Педагошка психологија, Информатика у образовању, Српски језик, Књижевност, Математика, Основе природних наука, Историја, Савремено библиотекарство, Техника библиотечног рада, Каталогизација, Класификациони системи, Библиографија, Библиотечка информатика, Пракса и 2 изборна курса. Изборни курсеви су: Народна књижевност, Стилистика, Библиотеке у специјалним школама, Социологија књиге и читања, Историја писма, књиге и библиотека, Рад са децом са посебним потребама. Студенти који се определе за курс Библиотеке у специјалним школама, други курс који морају пријавити је Рад са децом са посебним потребама¹¹.

Стручни испити

Стручно оспособљавање библиотечких радника за рад у школским библиотекама на територији Републике Србије врши се и путем полагања стручних испита. Стручни испити врше значајну функцију у стручном оспособљавању библиотечких радника. Њихова основна намена је да се провери стечено знање на раду у библиотекама и да се полагањем верификује стручна оспособљеност стечена у току рада.

До доношења *Закона о основама система образовања и васпитања*¹² запослени у школским библиотекама нису имали обавезу полагања стручног испита из библиотечке делатности уколико су имали положен стручни испит у области образовања. Они који су полагали стручни испит из библиотечке делатности то су чинили у Народној библиотеци Србије, односно Библиотеци Матице српске.

Према новом закону послове наставника и стручног сарадника може да обавља лице које има дозволу за рад (лиценцу). Право на добијање лиценце има стручни сарадник који има одговарајуће образовање, савладан програм увођења у посао и положен испит за лиценцу пред одговарајућом комисијом коју именује министар просвете и спорта. На основу *Закона о основама система образовања и васпитања* министар је донео *Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника*¹³ којим се уређује програм увођења у посао, начин и поступак савладаности тог програма, као и програм за стицање лиценце, начин провере савладаности тог програма и полагање испита за лиценцу.

---

¹¹ Информације о програму студија дала је проф. др Борјанка Трајковић

¹² *Службени гласник РС*, бр. 62/04

¹³ *Службени гласник РС*, бр. 22/05

Континуирано образовање

Прописима о континуираном образовању школских библиотекара бави се *Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника*¹⁴.

Библиотечки радници морају бити оспособљени да извршавају све професионалне задатке: правилно организовање библиотеке, сређивање библиотеке, одабир публикација, формирање каталога, рад са читаоцима итд. У ту сврху се повремено организују разни видови образовања: инструктивни семинари, течајеви, предавања, курсеви, радионице, трибине, посете другим библиотекама, посете сајмовима књига, стручна предавања, стручни скупови, саветовања. Теме које су обухваћене овим видом образовања су најразличитији проблеми из свакодневне праксе: каталогизација и примена стандарда, упутства за обраду библиотечке грађе, примена нових УДК бројева, аутоматизација рада, основни курс за рад на рачунару, библиотечке Интернет услуге, дигитализација библиотечке грађе, културно-образовна делатност, менаџмент у библиотекама, библиотечка статистика, мрежа библиотека Србије, српско библиотекарство данас, библиотека и локална заједница итд.

Данас је основни носилац континуираног образовања у Србији Образовни центар Народне библиотеке Србије који обухвата разне програме стручног усавршавања, а међу њима и Акредитовани семинар за школске библиотекарске.

Поред Народне библиотеке Србије, у организовању континуираног образовања библиотечких радника школских библиотека појављују се и Библиотека Матице српске, Универзитетска библиотека у Београду, Библиотека града Београда и поједине матичне народне библиотеке.

Предмет и циљ анализе

Сврха ове анализе је да укаже на битне проблеме када су у питању стручни кадрови библиотека основних и средњих школа у Србији. Предмет анализе је стручно библиотечко особље у мрежи школских библиотека Републике Србије у 2005. години.

Циљ анализе је да се дође до података који ће дати одговоре на питања:

- колики је број стручних библиотечких радника у школским библиотекама
- како се утврђује број потребних радника у школским библиотекама према *Минимум југословенских стандарда за школске библиотеке*

---

¹⁴ *Службени гласник РС*, бр. 14/04 и 56/05

- каква је квалификациона структура
- потпуно/непотпуно радно време
- колики је број радника са положеним стручним испитом
- који су основни проблеми библиотечког кадра у школама и
- које мере треба предузети да би се превазишли актуелни проблеми.

Извори података

Школске библиотеке су део јединственог библиотечно-информационог система у Србији. Број школских библиотека у Србији (без Косова и Метохије) које су уписане у Регистар народних библиотека и Централни регистар Народне библиотеке Србије до 31.12.2005. године износи **1.383** (1012 у основним школама и 371 у средњим школама) што износи 82,8% од укупног броја предвиђеног за регистрацију.¹⁵

Анализа особља у школским библиотекама у Републици Србији израђена је на основу статистичких података о пословању школских библиотека у 2005. години које су матичне библиотеке доставиле Народној библиотеци Србије за базу *Мрежа библиотека Србије*. За 2005. годину статистичке податке су доставиле **1.342** школске библиотеке (97% од укупног броја регистрованих школских библиотека) и то: **980** библиотека основних школа и **362** библиотеке средњих школа. Школске библиотеке са подручја Косова и Метохије због недостатка података нису обухваћене анализом.

Одређење појмова

Под појмом **особље** у овој анализи подразумевају се запослени на стручним библиотечким пословима – књижничари, виши књижничари и библиотекари.

Према *Међународном стандарду ISO 2789*¹⁶ **школска библиотека** је библиотека уз све врсте школа до нивоа високог образовања чија је превасходна функција да услужује ученике и наставнике школе. Школска библиотека може да услужује и грађанство.

У документу *Минимум југословенских стандарда за школске библиотеке* под називом **школска библиотека** подразумева се библиотека у основној или средњој школи. Програм рада школске библиотеке одвија се у складу с васпитно-образовним процесом одређене врсте школе.

¹⁵ Марина Митрић: Школске библиотеке у Републици Србији – основни показатељи садашњег стања и предлози мера за унапређење. – http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1412

¹⁶ http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1376

*IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке*¹⁷ не дефинишу посебно појам **школске библиотеке**, већ одмах на почетку документа наводе њен задатак: “Школска библиотека пружа информације и сазнања који су неопходни за успешно учествовање у савременом друштву заснованом на информацијама и знању. Школска библиотека омогућава ученицима да овладају вештинама за учење током читавог живота, развија њихову стваралачку машту и оспособљава их да буду одговорни грађани.”

РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ

Укупан број запослених

У току 2005. године укупан број библиотечких радника у школским библиотекама у Републици Србији износио је **1.369**. Од тог броја, у школским библиотекама Војводине било је запослено **306** библиотечких радника, а у школским библиотекама у Централној Србији **1.063**. Изражено у процентима, **22%** од укупног броја налази се у војвођанским школским библиотекама, а **78%** у школским библиотекама Централне Србије. Од укупног броја запослених библиотечких радника у школским библиотекама, њих **973 (71%)** ради у основним, а **396 (29%)** у средњим школама.

Табела број 1: Број стручних библиотечких радника у школским библиотекама у Републици Србији

П о д р у ч ј е	Б и б л и о т е к е		Укупно
	У основним школама	У средњим школама	
Војводина	235	71	306
Централна Србија	738	325	1.063
Република Србија	973	396	1.369

¹⁷ IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 7, бр. 1 (2005), стр. 387-417. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1282

Табела број 2: Број стручних библиотечких радника у школским библиотекама у Војводини

О к р у г	Б и б л и о т е к е		Укупно
	У основним школама	У средњим школама	
Северно-бачки	19	2	21
Средње-банатски	18	3	21
Северно-банатски	9	9	18
Јужно-банатски	90	24	114
Западно-бачки	43	18	61
Јужно-бачки	31	8	39
Сремски	25	7	32
Укупно	235	71	306

Табела број 3: Број стручних библиотечких радника у школским библиотекама у Централној Србији

О к р у г	Б и б л и о т е к е		Укупно
	У основним школама	У средњим школама	
Мачвански	95	37	132
Колубарски	31	5	36
Подунавски	22	7	29
Браничевски	24	16	40
Шумадијски	37	23	60
Поморавски	24	14	38
Борски	25	9	34
Зајечарски	16	15	31
Златиборски	25	22	47
Моравички	32	10	42
Рашки	43	20	63
Расински	48	21	69
Нишавски	67	30	97
Топлички	28	13	41
Пиротски	12	7	19
Јабланички	23	10	33
Пчињски	26	5	31
Град Београд	160	61	221
Укупно	738	325	1.063

Према овим подацима, а и из праксе нам је познато да је у школским библиотекама најчешће запослена само **једна** особа која обавља све стручне послове у библиотеци – од стручних библиотечких послова (набавка, обрада, дистрибуција и чување библиотечке грађе) и планирања програма рада, укључујући и васпитно-образовни рад, културне и јавне активности, учешће у раду стручних органа школе (наставничко веће, разредна већа, стручни активи) до испуњавања обавеза сталног стручног усавршавања.

Радно време запослених

У погледу радног времена запослених у школским библиотекама, на основу статистичких података базе *Мрежа библиотека Србије*, разликујемо две категорије библиотечких радника: раднике са пуним радним временом и раднике који раде до половине радног времена. Од укупно **1.369** библиотечких радника са пуним радним временом у школским библиотекама ради **652** библиотечка радника (**486** у основним и **166** у средњим школама), док је број радника који раде мање од половине радног времена **578** (**380** у основним и **198** у средњим школама). За **139** школских библиотекара немамо податак о дужини радног времена (за **107** у основним и **32** у средњим школама). Укупан број запослених са пуним радним временом у школским библиотекама је, дакле, **48%** (**50%** у основним и **42%** у средњим школама), број запослених са половином радног времена је **42%** (**39%** у основним и **50%** у средњим школама), док за **10%** библиотечких радника немамо податке (за **11%** у основним и **8%** у средњим школама). У библиотекама са непотпуним радним временом најчешће се ради само по неколико часова недељно.

Потребан број библиотечких радника

Према *Правилнику о цени услуга* регулисан је број стручних радника у школској библиотеци – најмање 1 стручни библиотечки радник на 24 одељења и фонд од 5.000 књига.

Према *Минимуму југословенских стандарда за школске библиотеке*: потребан број стручних радника у школским библиотекама одређје се на основу броја ученика и броја књига у фонду библиотеке: школа са 500 ученика и 5.000 књига има вишег књижничара и библиотекара с пуним радним временом, с тим да он 27 сати недељно ради на задацима васпитно-образовног процеса (у индивидуалним и групним педагошко-пропагандним активностима) а 15 сати недељно на стручним пословима набавке и обраде библиотечког материјала. У школама с мањим бројем

ученика и мањим бројем књига раде виши књижничар или библиотекар који допуњује број сати у настави. У школама са 500-700 ученика ради један виши књижничар или библиотекар с пуним радним временом, школе са 700-1.000 ученика запошљавају једног вишег књижничара или библиотекара с пуним радним временом и једног вишег књижничара или библиотекара с половином радног времена. У школама с 1.000 и више ученика раде у две смене два виша књижничара или библиотекара с пуним радним временом.

Број ученика у основним школама према *Статистичком годишњаку Србије за 2006. годину* износи 675.125. Минимумом југословенских стандарда за школске библиотеке предвиђено је 8-10 свезака по ученику. Приликом израчунавања потребног броја радника у библиотекама основних школа узет је као могући реалан број 9 свезака по једном ученику. Број ученика помножен је са 9 (бројем свезака по једном ученику) и добијени број (6,076.125) подељен са 5.000, пошто је стандардом предвиђено да на фонд од 5.000 свезака буде један радник са пуним радним временом. На овај начин је добијен податак да је потребно да у библиотекама основних школа ради **1.215** радника са пуним радним временом.

У средњим школама у Републици Србији према *Статистичком годишњаку* има укупно 304.782 ученика. Ако и овај број помножимо са 9 (број свезака по ученику) и добијени број (2,743.038) поделимо са 5.000 – добијамо податак да је за рад у библиотекама средњих школа у Србији потребно **549** радника са пуним радним временом.

Према узорку школских библиотека које достављају податке Народној библиотеци Србије 46% основних и 29% средњих школа има мање од 500 ученика, па овакве школе не испуњавају услове предвиђене стандардима да запошљавају једног радника са пуним радним временом. Према томе, у оваквим библиотекама морају радити библиотечки радници са непуним радним временом, па би број потребних радника, ако би се применили критеријуми стандарда за библиотеке у основним и средњим школама изгледао као што је наведено у Табели број 4:

Табела број 4: Број потребних стручних библиотечких радника у школским библиотекама у Републици Србији

Број потребних радника	Библиотеке		Укупно
	У основним школама	У средњим школама	
Пуно радно време	656	390	1046
Непуно радно време	559	159	718

Укупно	1215	549	1764
Недостаје	242 (20%)	153 (28%)	395 (22%)

Да би се рад школских библиотека у Републици Србији несметано одвијао потребно је, дакле, да у њима буде запослено још **395** библиотечких радника (**242** у основним и **153** у средњим школама) – тренутно су школске библиотеке у Републици Србији покривене са мање од **80%** потребног библиотечког кадра.

Квалификациона структура

Статистички подаци о структури стручног кадра у школским библиотекама показују да међу њима **59%** има високу стручну спрему, **36%** вишу, док се још увек задржало око **5%** кадра са средњом стручном спремом. Ако посматрамо посебно библиотеке основних и средњих школа, онда је квалификациона структура следећа: **45%** запослених у библиотекама основних школа и чак **92%** библиотекара средњошколских библиотека има високу стручну спрему, са вишом школском спремом ради **48%** библиотечких радника у основним и **4%** у средњим школама, док је са средњом школском спремом у библиотекама основних школа **6%**, а у библиотекама средњих школа **4%** библиотечких радника.

Табела број 5: Квалификациона структура особља школских библиотека

Библиотеке	ВСС				ВШС	ССС	Укупно
	Мр	Спец.	ВСС	Укупно ВСС			
Основне школе	1	1	435	437	476	60	973
Средње школе	3	1	360	364	16	16	396
Укупно	4	2	795	801	492	76	1369

Ако ове резултате упоредимо са подацима за 1989. годину¹⁸ запажа се значајан корак у побољшању квалификационе структуре библиотечког кадра у школским библиотекама (Табела број 6). За протеклих петнаест година повећао се проценат запослених са високом, а смањило проценат

¹⁸ Душица Ристић: *Школске библиотеке – положај, стање и проблеми*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1993. (цитирано према Надежда Б.Дурковић: Школски библиотекар: време прошло – време будуће. – У: *Библиотекарство на крају века* : зборник радова / Саветовање библиотекара Србије, Врање, октобра 1995. – Београд : Библиотекарско друштво Србије, 1996. – Стр. 85-93.)

запослених са вишом и средњом стручном спремом. Овај помак је нарочито изражен у средњошколским библиотекама. С обзиром на одредбе важећег *Закон о образовању* према коме библиотечки радник у школској библиотеци треба да има исти степен стручне спреме као и наставно особље (а наставно особље и у основним школама треба да има високу стручну спрему), можемо очекивати да ће се овај тренд наставити и када је у питању библиотечки кадар у основним школама.

Табела број 6: Квалификациона структура особља школских библиотека – упоредни подаци

Библиотеке	ВСС		ВШС		ССС	
	1989	2005	1989	2005	1989	2005
Основне школе	20%	45%	66%	48%	14%	6%
Средње школе	80%	92%	14%	4%	6%	4%
Укупно	50%	59%	40%	36%	10%	5%

Положен/неположен стручни испит

Стручност радника који раде у школским библиотекама посматрана је и на основу броја радника са положеним стручним испитом из библиотекарства. Стручни испит је положило свега **285** библиотечких радника или **21%** од укупног броја запослених у школским библиотекама Републике Србије.

Табела број 6: Положен стручни испит особља у школским библиотекама

Библиотеке	Положен стручни испит		Без стручног испита		Укупно
	Број	%	Број	%	
Основне школе	189	19	784	81	973
Средње школе	96	24	300	76	396
Укупно	285	21	1.084	79	1.369

Оспособљеност за стручне послове у школским библиотекама је врло слаба најчешће из разлога честих смена особља у школским библиотекама. У највећем броју школских библиотека раде библиотекари без положеног стручног испита из библиотечке делатности, а самим тим и без знања неопходних за обављање стручних послова у библиотеци.

Континуирано образовање

Од стране Завода за унапређивање образовања и васпитања одобрени су следећи акредитовани програми стручног усавршавања школских библиотекара:

- **Библиотечко пословање** – петодневни почетни семинар за школске библиотекаре у организацији Одељења за развој библиотечке делатности Библиотеке града Београда који обухвата следеће теме: Физичка обрада и инвентарисање, Ревизија библиотечке грађе, Класификација библиотечке грађе према систему УДК, Каталогизација библиотечке грађе – ауторски каталог према ISBD стандарду, Аутоматизација библиотечког пословања
- тродневни програм стручног усавршавања **Школски библиотекар у информатичком друштву** који је осмислила Народна библиотека Србије у сарадњи са матичним одељењима библиотека из Новог Сада, Сремске Митровице и Панчева. Семинар обухвата следеће теме: Школске библиотеке у БИС-у Србије, План рада школског библиотекара, Физичка обрада и инвентарисање библиотечке грађе, Израда, организација и коришћење информационих инструмената, Обрада периодике у школским библиотекама, Организација и коришћење библиотечких ресурса, Ревизија библиотечке грађе у школским библиотекама, Културно просветна делатност и сарадња, Електронски каталози, Врсте и квалитет извора информација са Интернета, Извори у пуном тексту, Дечја дигитална библиотека.

Примери добре праксе су и семинари матичних народних библиотека за школске библиотекаре. Матична служба библиотеке “Глигорије Возаревић” у Сремској Митровици, на пример, редовно организује годишње семинаре са темама из библиотечке теорије и праксе за библиотекаре Сремског округа. Семинаре су у последњих десетак година водили, поред библиотекара сремско-митровачке библиотеке, библиотекар Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске и Библиотеке града Београда. Реализоване су теме из различитих области – кроз семинаре је обрађено целокупно библиотечко пословање у основним и средњим школама. Као резултат рада ових семинара објављена је и публикација *Школске библиотеке у теорији и пракси*¹⁹.

У Дому синдиката у Београду је 13. октобра 2006. године одржан семинар *Школске библиотеке Србије у 21. веку*. Семинар је одржан под покровитељством и уз финансијску подршку Министарства просвете и спорта Републике Србије. Основни циљ пројекта је развој и унапређење рада школске библиотеке и перманентно образовање и стручно

¹⁹ *Школске библиотеке у теорији и пракси* : зборник радова са семинара за библиотекаре у средњим и основним школама Срема 1994-2004. – Сремска Митровица : Библиотека “Глигорије Возаревић”, 2005.

усавршавање школских библиотекара. Семинару је присуствовало око 600 школских библиотекара из свих округа у Србији.

Од 16. до 17. новембра 2006. године у Сремским Карловцима је одржан Други семинар за школске библиотекаре *Школске библиотеке Србије на почетку 21. века*. У два дана рада више од двадесетак излагача упознало је око 200 библиотекара са тренутним стањем код нас и у свету, али и могућностима школских библиотека данас.

Од октобра 1999. године у Петници се једном годишње одржавају семинари намењени усавршавању школских библиотекара у сарадњи са Народном библиотеком Србије, Универзитетске библиотеке у Београду, Библиотеке Алтернативне Академске образовне мреже и Библиотеке града Београда.

Закључна оцена стања

Основни проблем школског библиотекарства, па тако и особља ових библиотека је неповољан статус библиотека у школама. Отуда и неједнак углед овог и професорског занимања међу запосленима у основним и средњим школама (мада је за посао библиотекара потребно исто образовање као и за радно место наставног особља). “Стиче се утисак да су школске библиотеке пасторчад образовања, али и културе, без финансијске подршке, резервна варијанта школама за збрињавање кадрова који немају место у настави, неретко и чекаоница за пензију”²⁰

Велика флукуација стручног кадра – честе промене особља у школским библиотекама су један од најозбиљнијих проблема ових библиотека. Најчешће послове у библиотеци обављају наставници са недовољним бројем часова у настави који су само делимично ангажовани у библиотеци. Ови наставници свој нови посао не сматрају сталним, па се и не труде да се озбиљније баве библиотечким радом. Овакво стање негативно се одражава на рад и развој библиотеке јер се послови углавном сведе на издавање и враћање књига у полице.

У сваком раду који се бави проблемима школских библиотека аутори се баве овим проблемом као приоритетним за школско библиотекарство. Из анализе рада школских библиотека у Рашком округу, на пример, сазнајемо: “Библиотека у већини случајева директорима служи као место за склањање технолошког вишка. То је нарочито било изражено за време укидања руског језика. Није реткост да се у библиотеку склањају и радници са проблемима у раду са децом, а често пута и сами директори чувају место библиотекара за себе. Сам статус школских библиотека није регулисан на најбољи начин што се у првом реду одражава на статус

²⁰ Даница Оташевић: Школске библиотеке у Моравичком округу – стандарди и пракса. – У: *Глас библиотеке*. – ISSN 0353-7595. – Бр. 13 (2006), стр. 73.

библиотечког кадра, као носиоца рада библиотеке. Већина радника није едукована за рад у библиотечној струци. Ретко који наставник рад у школској библиотеци не сматра казном, и у већини случајева показује незаинтересованост за рад, не прихватајући основе и не примењујући у свом раду правила библиотечког пословања. Стручни испит из библиотекарства има само један радник.”²¹ Сличан је закључак и матичне службе Моравичког округа: “У пракси се за место библиотекара у школи до сада није расписивао конкурс. Место се попуњавало унутрашњом прерасподелом кадрова, најчешће наставним особљем које је трајно или тренутно губило место у настави. Библиотеке су неретко постајале ухлебље за технолошки вишак радника и предсобље за старосну или инвалидску пензију, где су библиотекарски свој привремени статус доживљавали као деградацију, а често и казну. И наставно особље које изгуби пун фонд часова прелазак у категорију ‘стручног сарадника’ прихвата као другоразредни посао и бежи у наставу чим се за то укаже прилика.”²²

Често у школској библиотеци једно радно место деле два радника – резултат оваквог стања када је особље у питању су несређени књижни фондови, непостојање каталога, неправилно инвентарисање, велики број књига који уопште није инвентарисан, ни периодика није обрађена нити је доступна за коришћење, не води се евиденција коришћења библиотечког фонда.²³

Поред проблема сталних промена особља занимљиви су одговори једне групе учесника програма за школске библиотекарке којима је понуђена анонимна анкета везана за неке од циљева семинара. Одговори сведоче о доста тешком стању у коме се налазе школске библиотеке. Тако, нико од анкетираних не користи било какав рачунарски каталог, свега 30% анкетираних добија библиотекарску литературу, мање од трећине има било какав приступ Интернету, нешто више од половине анкетираних покушавало је до сада да предузме, на своју руку, неке акције ради развоја библиотеке. Само 20% анкетираних до сада је имало прилику да погледа како изгледа барем један мултимедијални CD-ROM.²⁴

---

²¹ Наташа Малешевић: Школске библиотеке у мрежи библиотека Општине Краљево. – У: *Бележница*. - ISSN 1451-2378. – Год. 8, бр. 14 (пролеће/лето 2006). – http://www.biblioteka-bor.org.yu/izdavastvo/beleznica014/biblioteke_kraljevo.html

²² Даница Оташевић: Школске библиотеке у Моравичком округу – стандарди и пракса. – У: *Глас библиотеке*. – ISSN 0353-7595. – Бр. 13 (2006), стр. 80.

²³ Марина Митрић: Школске библиотеке у Републици Србији – положај, функције, основни показатељи садашњег стања и приоритети развоја. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 5, бр. 1 (2003), стр. 149. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=63

²⁴ Миле Перић: Библиотека као учioniца : о петничким курсевима за школске библиотекарке. - <http://www.psc.ac.yu/bilten19/08.html#mp>

Предлози мера за унапређење

Рад школског библиотекара је део образовно-васпитног процеса и њихов положај никако не сме бити у другом плану. Зато је неопходно настојати да особље у школској библиотеци буде стално – прекинути праксу честих измена кадра на пословима школског библиотекара. Оправдано је очекивати да ће оспособљавање школских библиотекара и стицање лиценце утицати да се побољша њихов образовни ниво. Очекује се да ће школе, пошто је уведена пракса оспособљавања за стицање лиценци, убудуће трајно опредељивати одређене раднике за рад у школској библиотеци. Сталност особља на месту школског библиотекара најбоље би се могла постићи ако би се радно место школског библиотекара попуњавало конкурсом, а не прерасподелом технолошких вишкова. Најбоље решење би било запошљавати дипломиране библиотекар-информатичаре или наставно особље које је спремно да трајно обавља ове послове. Школским библиотекарима је потребно и стално усавршавање и додатно образовање – семинари, курсеви, предавања везана за разне проблеме из области рада у школској библиотеци.

Школски библиотекари могу и сами допринети промовисању школске библиотеке кроз информације о библиотеци у школском листу, на огласној табли или паноу, кроз покретање школског листа ако га школа не издаје, издавање билтена приновљених књига, прегледе занимљивих књига из фонда школске библиотеке, спровођење анкете о библиотеци међу ученицима²⁵

Према *IFLA/UNESCO Манифесту за школске библиотеке*²⁶ школски библиотекари су стручно, квалификовано особље, одговорни за планирање рада и управљање школском библиотеком. Од њих се очекује да поседују општа знања о изворима, библиотеци, управљању информацијама и подучавању.

*IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке*²⁷ износе став да богатство и квалитет библиотечких услуга зависи пре свега од кадровских потенцијала у школској библиотеци и изван ње. Због тога је од огромне важности да особље буде добро обучено и веома мотивисано, да га има у довољном броју у односу на величину школе и њене посебне потребе у

---

²⁵ Марина Митрић: Школске библиотеке у Републици Србији – положај, функције, основни показатељи садашњег стања и приоритети развоја. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 5, бр. 1 (2003), стр. 160. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=63

²⁶ IFLA/UNESCO Манифест за школске библиотеке. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 7, бр. 1 (2005), стр. 419-422. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1283

²⁷ IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 7, бр. 1 (2005), стр. 387-417. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1282

погледу библиотечких услуга. Основни квалитети и вештине који се очекују од школског библиотекара су:

- способност да позитивно и без предрасуда комуницира са децом и одраслима
- способност сагледавања потреба корисника
- способност за сарадњу са појединцима и групама, унутар и изван школске заједнице
- познавање и разумевање културне разноликости
- познавање теорије и методологије учења
- поседовање информационах вештина и вештина коришћења информација
- познавање материјала који чине библиотечку колекцију и начина на које им се приступа
- познавање књижевности, медија и културе намењених деци
- познавање и практична знања у области управљања и маркетинга
- познавање и практична знања у области информационах технологија

У складу са основним препорукама *Смерница* дужности школског библиотекара су:

- да анализира потребе за информацијама и изворима свих учесника у образовном процесу школе
- да формулише и изводи програме побољшања услуга
- да израђује програме набавке библиотечких извора и да се ангажује у вези са аутоматизованим библиотечким системима
- да каталогизује и класификује библиотечку грађу
- да упућује кориснике у коришћење библиотеке
- да подучава информационам знањима и вештинама
- да помаже ученицима и наставницима при коришћењу библиотечких извора и информационе технологије
- да одговара на референсна питања и захтеве за информацијама користећи одговарајуће изворе
- да промовише програме читања и културне догађаје
- да учествује у планирању извођења наставног програма
- да учествује у припремању, извођењу и вредновању наставних активности
- да се залаже да вредновање библиотечких услуга буде уобичајени део општег процеса вредновања школе
- да гради партнерства са другим организацијама
- да припрема и реализује буџет
- да осмишљава стратешко планирање
- да управља библиотечким особљем и да га обучава

IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке доносе и етичке стандарде: “Особље школске библиотеке дужно је да поштује високе етичке стандарде у свом раду са свим учесницима у образовном процесу школе. Све кориснике треба третирати равноправно, без обзира на њихове способности, образовање и положај (...) То пре свега значи да се морају потрудити да стану на становиште корисника и да се у пружању библиотечких услуга не руководе сопственим ставовима и предубеђењима.”

Литература

- Бараћ Драган: *Коментар закона о библиотечкој делатности са пратећим прописима*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1995.
- Бараћ Драган: Професија библиотекар – занимања и звања. – У: *Библиотекарство на крају века : зборник радова / Саветовање библиотекара Србије, Врање, октобра 1995*. – Београд : Библиотекарско друштво Србије, 1996. – Стр. 72-80.
- *Библиотечки кадар у Србији* : (анализа стања, потребе и школовање). – Београд : Народна библиотека Србије, 1975. (необјављено; урадило Одељење за унапређење библиотечке делатности)
- Дурковић Надежда Б.: О лепоти једног занимања са зачелја. – У: *Школске библиотеке у теорији и пракси* : зборник радова са семинара за библиотекаре у средњим и основним школама Срема 1994-2004. – Сремска Митровица : Библиотека “Глигорије Возаревић”, 2005. – Стр. 89-95.
- Дурковић Надежда Б.: Школски библиотекар: време прошло – време будуће. – У: *Библиотекарство на крају века : зборник радова / Саветовање библиотекара Србије, Врање, октобра 1995*. – Београд : Библиотекарско друштво Србије, 1996. – Стр. 85-93.
- IFLA/UNESCO Манифест за школске библиотеке. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 7, бр. 1 (2005), стр. 419-422. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1283
- IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 7, бр. 1 (2005), стр. 387-417. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1282
- Малешевић Наташа: Школске библиотеке у мрежи библиотека Општине Краљево. – У: *Бележница*. - ISSN 1451-2378. – Год. 8, бр. 14 (пролеће/лето 2006). – http://www.biblioteka-bor.org.yu/izdavastvo/beleznica014/biblioteke_kraljevo.html
- Минимум југословенских стандарда за школске библиотеке. – У: *Библиотекар*. – ISSN 0006-1816. – Год. 25, бр. 5/6 (1973), стр. 730-732.
- Митрић Марина: Преглед законских прописа који регулишу рад школских библиотека у Републици Србији. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1606
- Митрић Марина: Школске библиотеке у Републици Србији – основни показатељи садашњег стања и предлози мера за унапређење. – http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1412

- Митрић Марина: Школске библиотеке у Републици Србији – положај, функције, основни показатељи садашњег стања и приоритети развоја. – У: *Гласник Народне библиотеке Србије*. – ISSN 1820-1245. – Год. 5, бр. 1 (2003), стр. 147-161. - http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=63
- *Обим и структура библиотечке делатности у СР Србији ван територија САП у 1982. години* : [радни материјал]. – Београд : Народна библиотека Србије, 1985.
- Оташевић Даница: Школске библиотеке у Моравичком округу – стандарди и пракса. – У: *Глас библиотеке*. – ISSN 0353-7595. – Бр. 13 (2006), стр. 73-87
- Перић Миле: Библиотека као учионица : о петничким курсевима за школске библиотекарe. - <http://www.psc.ac.yu/bilten19/08.html#mp>
- Пешаковић Бранислава: Улога и задаци школског библиотекарa. - У: *Школске библиотеке у теорији и пракси* : зборник радова са семинара за библиотекарe у средњим и основним школама Срема 1994-2004. – Сремска Митровица : Библиотека “Глигорије Возаревић”, 2005. – Стр. 83-86.
- *Школске библиотеке у теорији и пракси* : зборник радова са семинара за библиотекарe у средњим и основним школама Срема 1994-2004. – Сремска Митровица : Библиотека “Глигорије Возаревић”, 2005.
- Шуљагић Радмила: Пут до библиотекарa за нову школу. – У: *Библиотекар*. – ISSN 0006-1816. – Год. 35, бр. 1 (1983), стр. 57-62.